

дійти. Якщо метою переговорного процесу є з'ясування точок зору сторін, то основним стає перший етап. На третьому етапі постає потреба повернутися до першого етапу. У свою чергу, послідовність етапів залежить від пріоритетності цілей, функцій і типу переговорів. Вважається, що додержання такої послідовності ведення переговорів сприяє досягненню реальних результатів. При недотриманні існує ризик затягування переговорів або навіть їх провалу [5, с. 160].

Після завершення переговорів настає час аналізувати їх результати та визначити шляхи виконання досягнутих домовленостей. Переговори вважаються успішними, коли обидві сторони високо оцінюють їх підсумки.

Суб'єктивні оцінки результатів переговорів відіграють важливу роль, бо виконують роль індикатора загального успіху. Суб'єктивність у цьому значенні є мірилом «людяності» у людській взаємодії, а не чимось протилежним об'єктивному показнику вирішення справи.

У свою чергу, об'єктивним показником є ступінь вирішення проблеми, яка стояла у центрі конфлікту. У кінцевому підсумку успішність переговорів перевіряється реальною практикою – станом економічних, політичних, соціальних відносин між партнерами [11, с. 143].

По завершенню переговорного процесу необхідно провести змістовний аналіз підготовки, організації та проведення переговорного процесу:

- які поставали проблеми та як вони вирішувалися командою;
- що сприяло успіху (невдачі) переговорів, яка роль відводилася кожному члену команди та як ці ролі виконувалися;
- чому вчить поведінка партнера на переговорах;
- які фактори не було враховано при підготовці до ведення переговорів;
- що з досягнутого у цих конкретних переговорах можна використати в майбутньому? [4, с. 67–69].

Говорячи про переговорний процес, варто пам'ятати, що його найголовніший результат полягає не стільки в укладанні угоди між учасниками переговорів, скільки у забезпеченні додержання домовленостей. У тому разі, якщо учасники відповідально ставляться до взятих на себе зобов'язань та виконують рішення, які були ухвалені, то можна стверджувати, що переговорний процес завершився.

Список використаних джерел

1. Бэґьюли Ф. Переговори: мастер-класс / Ф. Бэґьюли. – М., 2005. – 224 с.
2. Василенко И. А. Политические переговоры / И. А. Василенко. – М.: Инфа-М, 2010. – 396 с.
3. Ланцов С. Политическая конфликтология / С. Ланцов. – СПб.: Питер, 2008. – 320 с.
4. Лебедева М. М. Вам предстоят переговоры / М. Лебедева. – М.: Экономика, 1993. – 271 с.
5. Лебедева М. М. Политическое урегулирование конфликтов / М. Лебедева. – М., 1999. – 271 с.
6. Мастенбрук В. Переговори / В. Мастенбрук. – Калуга: Калужский институт социологии, 1993. – 237 с.
7. Осеев А. А. Переговори как регулятор социально-трудовых отношений. Критическая стадия начала переговоров [Текст]: монография / А. А. Осеев. – М.: АиФ ПРИНТ, 2001. – 366 с.
8. Саркисян Б. Победа на переговорах / Б. Саркисян. – СПб.: Питер, 1998. – 143 с.
9. Тюлар Ж. Наполеон / Ж. Тюлар. – М., 1996. – 234 с.
10. Фишер Р. Подготовка к переговорам / Р. Фишер, Д. Эртель. – М., 1996. – 98 с.

11. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів [Навчальний посібник] / М. В. Цюрупа. – К.: Кондор, 2004. – 172 с.

- References
1. Bjeґ'juli F. Peregovory: master-klass / F. Bjeґ'juli. – М., 2005. – 224 s.
 2. Vasilenko I. A. Politicheskie peregovory / I. A. Vasilenko. – М.: Инфа-М, 2010. – 396 s.
 3. Lancov S. Politicheskaja konfliktologija / S. Lancov. – SPb.: Piter, 2008. – 320 s.
 4. Lebedeva M. M. Vam predstojat peregovory / M. Lebedeva. – М.: Jekonomika, 1993. – 271 s.
 5. Lebedeva M. M. Politicheskoe uregulirovanie konfliktov / M. Lebedeva. – М., 1999. – 271 s.
 6. Mastenbruk V. Peregovory / V. Mastenbruk. – Kaluga: Kaluzhskij institut sociologii, 1993. – 237 s.
 7. Oseev A. A. Peregovory kak reguljator social'no-trudovyh otnoshenij. Kriticheskaja stadija nachala peregovorov [Tekst]: monografija / A. A. Oseev. – М.: AiF PRINT, 2001. – 366 s.
 8. Sarkisjan B. Pobeda na peregovorah / B. Sarkisjan. – SPb.: Piter, 1998. – 143 s.
 9. Tjular Zh. Napoleon / Zh. Tjular. – М., 1996. – 234 s.
 10. Fisher R. Podgotovka k peregovoram / R. Fisher, D. Jertel'. – М., 1996. – 98 s.
 11. Cjuruра M. V. Osnovy konfliktologii' ta teorii' peregovoriv [Navchal'nyj posibnyk] / M. V. Cjuruра. – К.: Kondor, 2004. – 172 s.

Gerasimovich V. A., postgraduate, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), gerasimovich92@gmail.com

The specificity of the preparation, organization and conduct of political negotiations

The article is devoted to studying the peculiarities of organization and conduct negotiation process in politics. The stages of political negotiations are analyzed, practical recommendations of some researchers regarding the preparation to them are studied and revealed, the aspects of the organizational part are investigated. In the article attention is accented on the necessity of comprehensive analysis upon completion of the negotiations. An attempt is made to update the theme to settle political conflicts through negotiations, given the conflict of political life of Ukraine.

Keywords: political conflict, political negotiations, society, conflict, resolution of political conflicts.

Gerasimovich V. A., аспирант, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), gerasimovich92@gmail.com

Специфика подготовки, организации и проведения политических переговоров

Изучено особенности организации и проведения переговорного процесса в политике. Проанализированы этапы политических переговоров, изучены и раскрыты практические рекомендации ряда исследователей по подготовке к ним, исследованы аспекты организационной части переговоров. В статье акцентируется внимание на необходимости проведения комплексного анализа по завершению переговорного процесса. Осуществлена попытка актуализировать тему урегулирования политических конфликтов путем переговоров, учитывая конфликтность политической жизни Украины.

Ключевые слова: политический конфликт, политические переговоры, общество, конфликтность, урегулирование конфликтов.

УДК 323

Береза В. О.,
здобувач, кандидат педагогічних наук,
доцент, Черкаський національний університет
ім. Богдана Хмельницького
(Україна, Черкаси),
gileya.org.ua@gmail.com

Роль політичної освіти і самоосвіти у політичній соціалізації особистості

Підкреслюється, що демократичні країни переконалися в перевагах існування спеціальних інститутів політичної освіти. Україна лише перебуває на шляху їх формування. Тому їй необхідно максимально спрямувати зусилля на генерування політичної компетентності та відповідальності громадян. Реалізувати це завдання можна переважно через загальноосвітні заклади і незалежні засоби масової інформації. Водночас демократична політична освіта має виховувати в особистості не тільки гуманістичні цінності, але

й усвідомлення прав та обов'язків, власного місця і ролі в державі. Кожний повинен зрозуміти, що без дійсно функціональної політичної системи воля окремої особистості не може бути належним чином реалізована.

Ключові слова: політична освіта, політична самоосвіта, політична соціалізація.

На переконання багатьох дослідників, сучасна політична культура українців характеризується браком знань про власні права й відповідальність за їх дотримання, слабким інтересом до участі у громадських справах і розв'язанні суспільних проблем, відстороненим ставленням до ухвалення суспільних рішень. Важливим аспектом питання щодо впливу засобів культури на політичну соціалізацію є роль політичної освіти, що посідає центральне місце серед різних форм і напрямів освіти. За словами М. Іванова, сьогодні у всіх індустріально розвинутих демократичних країнах існують спеціальні інститути політичної освіти, що допомагають вирішувати завдання політичної соціалізації. Діяльність таких установ не можуть замінити засоби масової політичної комунікації – телебачення, радіо, газети, що дають звичайно лише поверхневу картину подій і передбачають уміння громадян самостійно та критично аналізувати одержувану інформацію [1, с. 66].

До переваг політичної освіти належить її цілеспрямований, системний, послідовний характер. Вона дає системне бачення реалій політичного життя, компенсуючи стихійність та різновекторність інших агентів політичної соціалізації. Так, з точки зору Л. Овдієнко, молодь, що навчається, активно цікавиться життям своєї країни, але відомості про це отримує переважно із засобів масової інформації, а не з розповідей учителів та викладачів. Недостатньо обізнаній людині досить складно розібратися самостійно в потоці різноманітної інформації, і це може зумовити виникнення політичного інфантилізму, який у майбутньому, здійснюючи власний вибір, віддасть перевагу популізму, авторитаризму і т. ін. Для того, щоб окреслити тенденції становлення політичної культури, необхідні як дослідження реального стану речей, так і історична реконструкція політичної культури (виходячи з визначення останньої як історичного досвіду у сфері політики), а тут може допомогти тільки освіта [2, с. 141].

Роль політичної освіти у процесі політичної соціалізації особистості розкривається через її зміст. Згідно з М. Івановим, зміст політичної освіти має бути спрямований на формування громадянської компетентності і відповідальності, надбання позитивного досвіду участі в громадському житті. Також важливими є опанування політичного словника, який слід розглядати як когнітивний компонент політичної культури та засвоєння демократичних настанов та цінностей, які ведуть до усвідомлення абсолютної цінності прав людини, свободи особистості, формування почуття власної гідності, толерантності, здатності до компромісу, лояльного і водночас вимогливого ставлення до влади, законслухняності, критичного сприйняття політичної інформації, усвідомлення можливості і цінності самостійного політичного вибору, усвідомлення взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у суспільстві, усвідомлення себе як громадянина [3, с. 249].

В свою чергу, на думку І. Горбатенко, зміст політологічної просвіти складають неупереджені знання про закономірності соціально-політичного розвитку, про державні й політичні структури та інституції, їхній

устрій та функціонування, про демократичні принципи й процедури суспільно-політичної взаємодії. Метою політологічної просвіти, здійснюваної переважно через загальноосвітні заклади, незалежні засоби масової інформації, її наслідком постає громадянин, член правового суспільства, демократичної держави. Одне з найголовніших її завдань полягає у формуванні всебічно розвинутих особистостей, повноцінних громадян як сили, здатної захистити завоювання демократії. Цей напрямок поглиблення знань про суспільство покликаний формувати суспільні норми, згідно з якими за умов динамічного розвитку сучасної цивілізації всі проблеми мають розв'язуватися тільки шляхом взаємної згоди й зважання на інтереси всіх, а не через доминування однієї сили. Політологічна просвіта має допомогти розібратися в законах культури й правилах спільного для всіх життя [4].

Згідно з І. Жадан, політична освіта в загальноосвітній школі має здійснюватися в обсязі політичних знань рівня масової свідомості, тобто знань, які використовуються людьми в їхньому повсякденному громадському бутті. Їх зміст становить інформація про влаштування держави й суспільства взагалі, про наявну політичну систему, про головні конституційні та законодавчі регламентації суспільно-політичного процесу, про права і обов'язки громадянина і держави, про способи їх здійснення і захисту. Відповідно політична освіта як знаряддя суспільно-політичної соціалізації постає як процес засвоєння індивідом чинних норм і цінностей, ідеологем, форм політичної і громадянської культури, способів політичної взаємодії, прийомів впливу на владу та участі у розв'язанні суспільних проблем [5, с. 121].

При цьому дуже важливо орієнтувати політичну освіту на демократичні зразки. Демократична політична освіта базується на визнанні основних гуманістичних цінностей і насамперед волі і гідності кожної особистості, її природних, невід'ємних прав. Вона допомагає громадянину правильно оцінити відповідний суспільний лад, усвідомити свої місце і роль у державі, права й обов'язки. Головна її мета – навчити людину адекватно орієнтуватися в складному і суперечливому сучасному світі, представляти і захищати свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей, колективно вирішувати загальні проблеми. Вона спрямована також на формування в громадян поваги до демократичного порядку й забезпечує його державним і суспільним інститутам, тому що без твердого політичного порядку воля окремої особистості не може бути реальною. Крім того, демократична політична освіта покликана додати політиці людський вимір, стримувати прояву в політичних діях егоцентричної мотивації, нетерпимості й емоційній невірноваженості, а також ідеологічного класового чи націоналістичного ірраціоналізму, що нерідко виступає під прапором боротьби за тотальну раціоналізацію суспільства [1, с. 66].

Серед інших політичних інститутів, що беруть участь у політичній соціалізації, особливе місце належить політичним партіям. В чому ж полягає роль політичних партій в системі політичної соціалізації особистості?

Як вважають Ю. Шайгородський та К. Меркотан, будучи виразниками потреб та інтересів своїх прихильників, партії безпосередньо чи опосередковано продукують норми та цінності широких верств населення [6, с. 13].

Згідно з Н. Гедіковою, громадсько–політичні організації – політичні партії, політичні об'єднання, рухи та інші як засоби політичної соціалізації, діючи в межах закону і порядку, сприяють політичній активності суспільства в цілому та особи зокрема, виробляють певні норми та принципи політичної культури, політичної діяльності, політичного світогляду. Особливе значення при цьому надається механізмові участі у виборах, соціалізації особи через підтримку діяльності політичних партій та рухів [7].

Б. Ісаєв, виокремлюючи серед інших функцій політичних партій функцію політичної соціалізації, її сутність вбачає у турботі партії про політичні настрої своїх членів та виборців, визнанні ними її політичного курсу, підтримці її партійної платформи, їх участь у партійній діяльності. Тобто політичні партії беруть активну участь у залученні людей до політики, здійснюють допомогу при входженні до політичної сфери, в отриманні знань, навичок та досвіду політичної діяльності. До цього близько примикає функція політичного виховання, про яку більше говорять у комуністичних та соціалістичних партіях, де існують спеціальні заходи щодо виховання партійного патріотизму, партійного духу, відданості партійній ідеології [8, с. 110].

Аналізуючи роль партій у суспільно–політичному житті, українські фахівці виокремлюють їхні соціальні функції, що містять у собі: роботу партії з масами з метою розширення своїх прихильників – майбутніх виборців; роз'яснення масам політичної і соціально–економічної ситуації, у якій живе суспільство, розробка пропозицій щодо платформи дій; соціально–політична освіта й об'єднання громадян на основі спільності інтересів; політичне виховання (соціалізацію) громадян, робота із молоддю з метою залучення до активної політичної діяльності, для забезпечення стабільності і наступності в розвитку суспільства [9, с. 104].

М. Іванов звертає увагу на властиву для сучасних політичних партій функцію політичної освіти. Якщо брати політичні партії, то в їх структурі також діють свої системи політичної освіти, за допомогою яких діють свої системи, партійні маси інформуються про цілі і завдання партії, програмні принципи її діяльності, стратегію і тактику. Потрібно зазначити, що системи партійної освіти включають в себе партійні школи, гуртки політичних знань, теоретичні та пропагандистські журнали та газети. Слід відзначити, що потужні партії мають свої телеканали та друковані видання або свої програми, які контролюються [3, с. 58].

Варто зауважити, що партії безпосередньо пов'язані з інститутами громадянського суспільства і разом з ними сприяють включенню індивідів до громадсько–політичної діяльності, засвоєнню ними необхідного досвіду. З точки зору Н. Ісхакової, у політичній сфері інститутами громадянського суспільства та власне політичними агентами соціалізації виступають політичні партії, різноманітні громадські об'єднання, громадсько–політичні організації, органи місцевого самоврядування, недержавні засоби масової інформації. Саме через політичні інститути громадянського суспільства індивіди, їх різноманітні об'єднання, соціальні спільності включаються у взаємодію з державою, відтворюють та реалізують політичні відносини у своїй політичній діяльності, засвоюють соціально–політичні норми,

процедури (засоби), принципи цієї взаємодії. Ці інститути покликані сприяти формуванню політичних якостей особи, які дають змогу їй виконувати роль суб'єкта політичних відносин та визначати своє місце у системі цих відносин [10, с. 93].

Н. Шеременко звертає увагу на роль партійної пропаганди у політичній соціалізації особистості. Партії, беручи активну участь у політичному процесі, формують політичні програми і намагаються впровадити їх у масову свідомість. Соціалізація здійснюється ними шляхом усної пропаганди й агітації – через засоби масової інформації, а також через символіку [11, с. 89].

В свою чергу Д. Кобрисенко пропонує розглядати політичні партії як референтні спільноти. В умовах істотної політизації громадського життя для великої частини громадян роль референтних спільнот виконують політичні партії – і не лише за ознакою членства в них, а й тоді, коли суб'єктивно важливим для особи є володіння базовими спільнототвірними характеристиками. Обираючи референтну спільноту як об'єкт ідентифікації, особа потрапляє під соціальний вплив, який дає їй відчуття психологічної захищеності та спрямовує її розвиток і функціонування. Важливість референтної спільноти полягає в тому, що її норми перетворюються на систему відліку не тільки для самооцінки, а й для оцінювання явищ соціального життя, формування індивідуальної картини світу. Референтність спільноти визначає останню як об'єкт, до якого особа зараховує себе психологічно, поділяє норми та цілі спільноти, орієнтується на них у своїй поведінці [12].

Важливо також підкреслити відмінності у процесі політичної соціалізації особистості в залежності від типу політичної системи, на що, зокрема, вказує Я. Арабчук. Так, прикладом однопартійності є діяльність у радянській період партії комуністів, що була єдиною «керівною і направляючою силою суспільства» та охоплювала своїм впливом і контролем діяльність усієї системи політичного виховання й освіти – від університетів марксизму–ленінізму до політичних кружків пенсіонерів, а також і такі найважливіші інститути політичної соціалізації, як дошкільні установи, школи, ВНЗ, виробничі колективи, армію. Тепер же при наявності величезного числа конкуруючих і маловпливових політичних партій й організацій політична соціалізація здійснюється стихійно і суперечливо. Основним її типом є конфліктний. При цьому особистість усе більше втрачає зміст і цінність політичного життя, знаходиться в постійному протиріччі з політичною реальністю. Однак багатопартійність, на яку нарікають в Україні, є особливою формою політичної соціалізації та відродження громадянського суспільства. Більшість політичних партій – це ще не інструмент політики, а школа становлення громадянина незалежної держави. Частина з них, навіть тих, що проходили бар'єр і ставали парламентськими партіями, зникають, частина об'єднується. Деякі залишаються на рівні політичних клубів. Але всі вони, і це потрібно зрозуміти, народжені потребами часу, щоб виконати неочінувану роль і роботу – створити нову, здатну до самостійних дій особистість [13, с. 212–213].

Серед різновекторних впливів численних агентів політичної соціалізації інтегруюча роль належить політичній самоосвіті особистості, що обумовлюється посиленням ролі особистісного чинника в сучасних

суспільно-політичних процесах. Процес політичної соціалізації також значною мірою визначається особистісним чинником, виступаючи в умовах сучасного суспільства як процес політичної самосоціалізації, де вирішальне значення має власна активність особистості з самоконструювання, самореалізації, самоосвіти й самовиховання.

Н. Пробийголова право на самосоціалізацію пов'язує з вибірковістю індивіда та відзначає наявність в сучасній українській політичній теорії і практиці значного інтересу до людського фактора, розуміння того, що особа виходить на політичний рівень не як віддалений і більш чи менш стихійний результат життя та діяльності людей та їхніх намірів. Вона починає залучатися до політичного процесу і впливати на нього самостійно [14, с. 90].

Як відзначає І. Парубчак, процес політичної соціалізації обумовлений особистісним, суб'єктивним фактором. Сама унікальність індивіда і є критерієм, який залишає за ним право на самосоціалізацію. Політична соціалізація при цьому розглядається як формування політично орієнтованої особи, яка вміє захищати свої соціально-політичні інтереси, має розвинену політичну свідомість і високий рівень політичної культури. Відповідно для перетворення індивіда на свідомий і активний суб'єкт державотворення необхідною є така система політичної соціалізації, що не тільки задає йому мотивацію до активності та створює умови й можливості для участі у політичному житті, але й водночас забезпечує індивіда необхідним обсягом знань і навичок практичної діяльності, формує в нього здатність розуміти політичну дійсність в державі [15].

За словами Т. Вольфовської, соціалізація як двосторонній процес, з одного боку, адаптує й інтегрує людину в суспільство завдяки присвоєнню нею соціального досвіду, норм, настанов, які притаманні як суспільству в цілому, так і окремим групам. Разом з тим особистість розвиває тенденцію до незалежності, свободи, формування власної позиції, розвитку індивідуальності. Смісл соціалізації розкривається на перетині таких її процесів, як адаптація, інтеграція, саморозвиток та самореалізація [16, с. 110].

Визначальну роль у процесі політичної самосоціалізації грає індивідуальний досвід особистості. На думку Н. Пробийголови, рівень політичної соціалізації не є продуктом запозичених досягнень розвинутих суспільств, це завжди продукт власного досвіду, який нагромаджується та передається від покоління до покоління. Здатність громадян приймати раціональні політичні рішення, брати участь в політиці не формується стихійно, а набувається в ході систематичного й цілеспрямованого опанування відповідними знаннями, досвідом [17, с. 74].

Щоб успішно адаптуватися до нового політичного середовища, молода людина змушена обирати і засвоювати стереотипи продуктивної поведінки, а також вчитися виробляти власне бачення громадсько-політичного життя. Розвиток здатності неупереджено сприймати та оцінювати політичну ситуацію й адекватно відображати різні події стає актуальним та першочерговим завданням політичної соціалізації [18].

Згідно з А. Карнаух, політична соціалізація передбачає доволі високу автономію особистості в процесі вибору політичних позицій, їх довільну заміну, а також

можливість керуватися в цьому процесі внутрішніми, часом несвідомими, перевагами й переконаннями. Остання обставина вказує на необхідність посилення цілеспрямованої педагогічної підтримки, орієнтованої на допомогу студентам в оволодінні вміннями політичної діяльності, формуванні і них цивілізованих уявлень про політичне життя в країні [19, с. 139].

Звідси випливає необхідність організації політичної самоосвіти особистості, розробки відповідних цілей, завдань та засобів їх реалізації, методичного, організаційного, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення.

Головною метою політичної самоосвіти є набуття політичних знань, розвиток інтелекту, аналітичних здібностей, критичного мислення. Як зазначає М. Іванов, розвиток інтелекту відбувається, насамперед, через організацію індивідуальної роботи тих, хто навчається. Самостійна робота сприяє виробленню навичок формування власних суджень у процесі аналізу матеріалів і підготовки письмових звітів і усних повідомлень. При зіставленні різних позицій і установок виробляється здатність до логічного мислення. Розвиток вміння чітко і доступно викладати і захищати власну позицію, вислуховувати думки опонентів і дискутувати сприяє формуванню відкритої політичної культури [3, с. 239].

Окрім цього політична освіта має сприяти формуванню творчої, активної, відповідальної особистості. Зокрема, Т. Поснова, розглядаючи політичне виховання та політичну освіту як одну з невідмінних складових процесу виховання, метою якого є формування громадянської особистості – повноцінного члена суспільства, підкреслює, що в умовах демократизації виникає необхідність в появі творчої, активної особистості, якій притаманні здатність до критичного мислення, прагнення до самоосвіти та безперервного особистісного зростання [20, с. 136].

Центральний елемент політичної самоосвіти складають політична інформація і політичні знання. Відповідно ефективна політична самоосвіта потребує заходів з організації широкого доступу до них для всіх громадян. Для цього і держава, і бізнес-спільнота, і громадські організації мають налагодити випуск друкованих видань відповідної тематики. Так, згідно з М. Івановим, надзвичайно важливо здійснити низку кроків у видавничій політиці. Держава повинна показати приклад випуску спеціальних тематичних освітніх брошур для різних вікових категорій читачів, від дитячого та шкільного віку до пенсіонерів, про основні права та обов'язки громадян України, про її політичну та виборчу систему. Необхідно всіляко стимулювати діяльність в цьому напрямку різноманітних громадських організацій і об'єднань. Вони повинні отримати як моральну, так і матеріальну підтримку з боку держави, фінансових груп, політичних партій [3, с. 263].

Серед іншого варто особливо підкреслити значення інформаційно-комунікаційних технологій у забезпеченні політичної самоосвіти особистості в сучасних умовах, зокрема, створення баз даних інформації з історії, правова, політології, соціології, спеціалізованих інтернет-порталів, поширення мультимедійних ресурсів і технологій, завдяки яким стає можливим збереження та поширення відео- та аудіозаписів виступів, лекцій, дискусій провідних фахівців у різних галузях соціогуманітарного знання.

Проте тільки інформаційного, організаційного та матеріально-технічного забезпечення політичної самоосвіти особистості недостатньо. Потрібне цілеспрямоване формування навичок пошуку, збору, аналізу великих інформаційних масивів, їх критичне осмислення та розвиток на цій основі особистого ставлення до політики, самооцінка свого місця в політичному житті, самоконструювання власної особистості у політичній проекції, що включає свідоме формування сталих політичних орієнтацій, настанов, переконань, ідеалів, норм, цінностей тощо.

Отже, у підсумку маємо ще раз підкреслити провідну роль власної активності особистості з політичної самоосвіти у процесі її політичної соціалізації. Окрім того, дія основних чинників політичної соціалізації, що були розглянуті вище, свого максимального ефекту досягає тільки за умови формування цілісної системи, в якій вплив політичного середовища, політичної культури, діяльність політичних партій, засобів масової інформації, закладів культури, політичної освіти є комплексним, узгодженим, науково обґрунтованим та спрямованим на розвиток вільної, критично мислячої, компетентної особистості.

Список використаних джерел

1. Іванов М. С. Проблеми удосконалення політичної системи України в контексті формування нової політичної культури громадян / М. С. Іванов // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. – Політичні науки. – Миколаїв, 2005. – Вип.31. – Т.44. – С.64–67.
2. Овдієнко Л. Н. Політична культура у контексті освітніх трансформацій: філософсько-культурологічний аспект / Л. Н. Овдієнко // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – К.: Агрпромвидав України, 1999. – Вип.2. – С.136–143.
3. Іванов М. С. Політична освіта в контексті політичних трансформацій суспільства / М. С. Іванов. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. – 280 с.
4. Горбатенко І. А. Політична наука і освіта в Україні: передумови виникнення, процес становлення, перспективи розвитку: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01 / І. А. Горбатенко. – К., 2007. – 20 с.
5. Жадан І. В. Психологічна модель змісту політичної освіти учнівської молоді / І. В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – К.: ТОВ «Міленіум», 2002. – Вип.6. – С.121–130.
6. Шайгородський Ю. Ж. Багатопартійність як чинник становлення політичної системи / Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. – Політичні науки. – Миколаїв, 2006. – Вип.41. – Т.54. – С.12–16.
7. Гедікова Н. П. Політична соціалізація особистості в період демократизації українського суспільства: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Н. П. Гедікова. – Одеса, 1999. – 19 с.
8. Исаев Б. А. Теория партий и партийных систем / Б. А. Исаев. – М.: Аспект-Пресс, 2008. – 367 с.
9. Обушний М. І. Партологія / М. І. Обушний, М. В. Примуш, Ю. Р. Шведа. – Київ: Арістей, 2006. – 432 с.
10. Ісхакова Н. Г. Особливості процесу політичної соціалізації в умовах трансформації політичної системи України / Н. Г. Ісхакова // Нова парадигма. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип.53. – С.83–95.
11. Шеременко Н. М. Політична соціалізація у трансформаційному суспільстві: політологічний дискурс / Н. М. Шеременко // Нова парадигма. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип.81. – С.81–94.
12. Кобрисенко Д. О. Політична партія як референтна спільнота / Д. О. Кобрисенко // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2011. – Вип.26. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/Nsspp/2011_26/Kobrysenko.htm
13. Арабчук Я. Роль політичних партій в соціалізації особистості / Я. Арабчук // Гілея: науковий вісник. – К., 2013. – Вип.74. – С.209–213.
14. Пробийголова Н. Особливості розвитку теорії політичної соціалізації / Н. Пробийголова // Політичний менеджмент. – 2004. – №6. – С.88–95.

15. Парубчак І. О. Гуманітарні аспекти концепції державного управління процесами політичної соціалізації особи в Україні / І. О. Парубчак [Електронний документ] // Демократичне врядування. – 2012. – №10. – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik10/fail/Parubchak.pdf>

16. Вольфовська Т. О. Інтерактивні вміння та їх становлення на різних етапах політичної соціалізації / Т. О. Вольфовська // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – К.: ТОВ «Вид-во «Сталь», 2002. – Вип.5. – С.98–113.

17. Пробийголова Н. Деякі тенденції процесу політичної соціалізації молоді / Н. Пробийголова // Політичний менеджмент. – 2005. – №4. – С.70–81.

18. Вольфовська Т. О. До питання щодо ефективної політичної соціалізації: дослідження стереотипів молоді / Т. О. Вольфовська [Електронний документ] // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2009. – Вип.9. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/ppp/2009_9/Volfovska.htm

19. Карнаух А. Політична соціалізація студентської молоді: сутнісні характеристики, особливості, тенденції / А. Карнаух // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: [збірник наукових праць]. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – Вип.17. – С.136–140.

20. Поснова Т. П. Формування ціннісно-мотиваційної сфери особистості студента / Т. П. Поснова // Соціальна психологія. – 2004. – №2. – С.134–139.

References

1. Ivanov M. S. Problemy udoskonalennja politychnoi' systemy Ukrainy v konteksti formuvannja novoi' politychnoi' kul'tury gromadjan / M. S. Ivanov // Naukovi praci ChDU im. P. Mogyly. – Politychni nauky. – Mykolai'v, 2005. – Vyp.31. – T.44. – S.64–67.
2. Ovdijenko L. N. Politychna kul'tura u konteksti osvitnih transformacij: filosofsko-kul'turologichnyj aspekt / L. N. Ovdijenko // Naukovi studii' iz social'noi' ta politychnoi' psihologii'. – K.: Agropromvydav Ukrainy, 1999. – Vyp.2. – S.136–143.
3. Ivanov M. S. Politychna osvita v konteksti politychnyh transformacij suspil'stva / M. S. Ivanov. – Mykolai'v: Vyd-vo MDGU im. P. Mogyly, 2004. – 280 s.
4. Gorbatenko I. A. Politychna nauka i osvita v Ukraini: peredumovy vynyknennja, proces stanovlennja, perspektivy rozvytku: Avtoref. dys... kand. polit. nauk: 23.00.01 / I. A. Gorbatenko. – K., 2007. – 20 s.
5. Zhadan I. V. Psychologichna model' zmistu politychnoi' osvity uchniv's'koi' molodi / I. V. Zhadan // Naukovi studii' iz social'noi' ta politychnoi' psihologii'. – K.: TOV «Milenium», 2002. – Vyp.6. – S.121–130.
6. Shajgorods'kyj Ju. Zh. Bagatopartijnist' jak chynnyk stanovlennja politychnoi' systemy / Ju. Zh. Shajgorods'kyj, K. P. Merkotan // Naukovi praci ChDU im. P. Mogyly. – Politychni nauky. – Mykolai'v, 2006. – Vyp.41. – T.54. – S.12–16.
7. Gedikova N. P. Politychna socializacija osobystosti v period demokratyzacii' ukrai'ns'kogo suspil'stva: Avtoref. dys... kand. polit. nauk: 23.00.02 / N. P. Gedikova. – Odesa, 1999. – 19 s.
8. Isaev B. A. Teorija partij i partijnyh sistem / B. A. Isaev. – M.: Aspekt-Press, 2008. – 367 s.
9. Obushnyj M. I. Partologija / M. I. Obushnyj, M. V. Prymush, Ju. R. Shveda. – Kyi'v: Aristej, 2006. – 432 s.
10. Ishakova N. G. Osoblyvosti procesu politychnoi' socializacii' v umovah transformacii' politychnoi' systemy Ukrainy / N. G. Ishakova // Nova paradygma. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2006. – Vyp.53. – S.83–95.
11. Sheremenko N. M. Politychna socializacija u transformacijnomu suspil'stvi: politologichnyj diskurs / N. M. Sheremenko // Nova paradygma. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2008. – Vyp.81. – S.81–94.
12. Kobrysenko D. O. Politychna partija jak referentna spil'nota / D. O. Kobrysenko // Naukovi studii' iz social'noi' ta politychnoi' psihologii': zb. nauk. prac'. – K.: Milenium, 2011. – Vyp.26. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/Nsspp/2011_26/Kobrysenko.htm
13. Arabchuk Ja. Rol' politychnyh partij v socializacii' osobystosti / Ja. Arabchuk // Gileja: naukovyj visnyk. – K., 2013. – Vyp.74. – S.209–213.
14. Probyjgolova N. Osoblyvosti rozvytku teorii' politychnoi' socializacii' / N. Probyjgolova // Politychnyj menedzhment. – 2004. – №6. – S.88–95.
15. Parubchak I. O. Gumanitarni aspekty koncepcii' derzhavnogo upravlinnja procesamy politychnoi' socializacii' osoby v Ukraini

/ I. O. Parubchak [Elektronnyj dokument] // Demokratychnе vrvjaduvannja. – 2012. – №10. – Rezhym dostupu: <http://www.lvivacademy.com/vision10/fail/Parubchak.pdf>

16. Vol'fovs'ka T. O. Interaktyvni vminnja ta i'h stanovlennja na riznyh etapah politychnoi' socializacii' / T. O. Vol'fovs'ka // Naukovi studii' iz social'noi' ta politychnoi' psihologii'. – K.: TOV «Vyd-vo «Stal'», 2002. – Vyp.5. – S.98–113.

17. Probyjgolova N. Dejaki tendencii' procesu politychnoi' socializacii' molodi / N. Probyjgolova // Politychnyj menezhment. – 2005. – №4. – S.70–81.

18. Vol'fovs'ka T. O. Do pytannja shhodo efektyvnoi' politychnoi' socializacii': doslidzhennja stereotypiv molodi / T. O. Vol'fovs'ka [Elektronnyj dokument] // Problemy politychnoi' psihologii' ta i'i' rol' u stanovlenni gromadjanyna Ukrai'ns'koi' derzhavy: zb. nauk. prac'. – K.: Milenium, 2009. – Vyp.9. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/ppp/2009_9/Volfovsk.htm

19. Karnauh A. Politychna socializacija students'koi' molodi: sutnisni harakterystyky, osoblyvosti, tendencii' / A. Karnauh // Ukrai'ns'ka nacional'na ideja: realii' ta perspektyvy rozvytku: [zbirnyk naukovykh prac']. – L'viv: Vydavnytvo Nacional'nyj universytet «L'viv's'ka politehnika», 2006. – Vyp.17. – S.136–140.

20. Posnova T. P. Formuvannja cinnisno-motyvacijnoi' sfery osobystosti studenta / T. P. Posnova // Social'na psihologija. – 2004. – №2. – S.134–139.

Bereza V. O., Ph.D., Associate Professor, Cherkassy National University named after Bohdan Khmelnytsky (Ukraine, Cherkassy), gileya.org.ua@gmail.com

The role of political education and self-education of political socialization

It is emphasized that democratic countries have seen the benefits of the existence of special institutions of political education. Only Ukraine is on the way of their formation. Therefore, it should be possible to focus efforts on the generation of political competence and responsibility of citizens. This task can be primarily through educational institutions and independent media. At the same time, the democratic political education should cultivate the personality not only human values but also the realization of the rights and duties of its own place and role in the state. Everyone should understand that without really functional political system of the individual will cannot be properly implemented.

Keywords: political education, political self-education, political socialization.

Берега В. А., соискатель, кандидат педагогических наук, доцент, Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого (Украина, Черкассы), gileya.org.ua@gmail.com

Роль политического образования и самообразования в политической социализации личности

Подчеркивается, что демократические страны убедились в преимуществах существования специальных институтов политического образования. Украина только находится на пути их формирования. Поэтому ей необходимо максимально направить усилия на генерирование политической компетентности и ответственности граждан. Реализовать эту задачу можно преимущественно через общеобразовательные учреждения и независимые средства массовой информации. В то же время демократическое политическое образование должно воспитывать в личности не только гуманистические ценности, но и осознание прав и обязанностей, собственного места и роли в государстве. Каждый должен понять, что без действительной функциональной политической системы воля отдельной личности не может быть должным образом реализована.

Ключевые слова: политическое образование, политическое самообразование, политическая социализация.

* * *

УДК 327.54:355.01:355.426

Кіндратець О. М.,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя),
kin-el@yandex.ua

ВІЙНА ЯК ЧИННИК ЗМІНИ СВІТОПОРЯДКУ

Мета статті визначити особливості війн, що впливають на зміни світоустрою, дослідити процеси в міжнародних відносинах, які спостерігалися після завершення світових війн, досягнуті домовленості щодо створення

колективної системи безпеки. У дослідженні використано загальнологічні методи дослідження, компаративістський, історичний методи. Дослідження дало можливість прийти до наступних висновків: не всі війни змінюють світопорядок; деякі країни розв'язують війни з метою змінити свою роль і місце у світовій політиці; гібридні війни не є новим явищем; «холодна війна» в ХХ ст. була «гібридною» війною. Сучасний стан міждержавних відносин можна назвати «новою холодною війною». Ця війна в дечому схожа, але в дечому відмінна від «холодної війни» ХХ ст. «Холодні війни» теж вимагають зусиль світових лідерів щодо їх припинення та досягнення шляхом переговорів домовленостей по відновленню та зміцненню системи колективної безпеки.

Ключові слова: війна, світова війна, «холодна війна», «гібридна війна», світопорядок.

Міждержавні війни, метою яких є розширення територій та зон впливу, відіграють «світобудовні» функції. Деякі з цих війн впливають на регіональну архітектоніку, а інші приводять до зміни світоустрою. Перш за все до таких змін приводять «великі війни». Особливості «великих» війн такі: у них втягнуто багато народів; тривають доволі довго; змінюють світ; ведуть до значних втрат як матеріальних, так і людських.

Розширити зону впливу, як у минулому, так і нині, держава може і без традиційної війни. Це досягається за допомогою підтримки, ослаблення чи навіть «дистанційного» знищення певних режимів, в основному в тих у країнах, які мають або великі запаси стратегічних ресурсів, або важливе геополітичне становище. Руйнування держави не вводячи війська на її територію можна за допомогою використання технологій «керуваного хаосу». Найбільш ефективною ця технологія є в тих країнах, в яких є передумови виникнення хаосу навіть без зовнішнього втручання. Однією з таких передумов є відсутність єдності в політичній еліті, боротьба різних владних груп за власні інтереси. Загальне благо, державні та суспільні інтереси не є в таких країнах об'єднуючими політичну еліту. Крім цього об'єктами подібних атак можуть стати країни в яких існують ціннісні конфлікти, конфлікти ідентифікацій, що заважають консолідації суспільства. Цією ситуацією можуть скористатися інші країни.

Не всі країни, що перемагають у «великих» війнах, займають провідне місце в світосистемі. Це обумовлено рядом причин (економічних, фінансових, політичних, соціальних тощо). Країни-лідери світосистеми, які під час війни належали до одного табору, «були на одній стороні», часто починають розглядати одна одну не лише як конкурентів за світове панування, але і як противників та не виключають воєнних зіткнень між собою.

Дослідження нових загроз, видів війн та шляхів побудови нової системи безпеки набуває нині особливої актуальності. Ці проблеми досліджують як зарубіжні так і вітчизняні вчені, зокрема Р. Арон, З. Бжезинський, М. Харт, Х. Хофмайстер, Є. Магда, М. Требін та інші.

Нинішня ситуація, яка склалася в Україні та світі вимагає нових підходів до вирішення військових конфліктів. Для України сьогодні важливо знайти способи виходу з війни та побудови післявоєнного миру. Звернення до історії дає можливість побачити як у минулому вдавалося зменшити небезпеку виникнення нових зіткнень між державами після закінчення «великих» війн. Як правило, відбувалися зустрічі представників країн, що приймали участь в цих війнах і за столом переговорів досягалися домовленості та визначалися умови миру. Вестфальський трактат 1648 р. був підписаний учасниками переговорів після тридцятилітньої війни в Європі. У ньому визнавалося існування спільних інтересів європейських держав, а